

Европейска
КОМИСИЯ

Мониторинг на образованието и обучението 2016

България

Образование и
обучение

Част 2 от Обзора на образованието и обучението за 2016 г. включва двадесет и осем отделни доклада по държави. Тя се основава на най-актуалните количествени и качествени данни, за да представи и да направи оценка на най-важните нови и съществуващи мерки на политиката във всяка държава — членка на ЕС, като акцентира върху случилото се от средата на 2015 г. нататък. Така тя допълва съществуващите източници на информация, които предоставят описания на националните системи за образование и обучение.

Структурата на докладите по държави е следната. В раздел 1 е представен статистически преглед на основните показатели в областта на образованието и обучението. В раздел 2 накратко се посочват основните предимства на националната система на образование и обучение и основните предизвикателства пред нея. В раздел 3 са застъпени разходите за образование и предизвикателствата, свързани с демографията и уменията. Раздел 4 е посветен на преждевременното напускане на училище, на образованието и грижите в ранна детска възраст, както и на основните умения като важни теми, свързани с борбата с неравенството и насърчаването на социалното приобщаване. В раздел 5 се разглеждат политиките за модернизиране на училищното образование, в това число, наред с другото, учителската професия и цифровите и езиковите умения. В раздел 6 се разискват мерки за модернизиране на висшето образование. Накрая, раздел 7 включва професионалното образование и обучение, както и ученето за възрастни.

Ръкописът е завършен на 15 септември 2016 г.

ec.europa.eu/education/monitor

1. Основни показатели

		България		Средно за ЕС	
		2012 г.	2015 г.	2012 г.	2015 г.
Целеви показатели от стратегическата рамка ЕТ 2020					
Преждевременно напуснали системата на образованието и обучението (на възраст между 18 и 24 год.)	Общо	12,5%	13,4%	12,7%	11,0%
Завършили висше образование (на възраст между 30 и 34 год.)	Общо	26,9%	32,1%	36,0%	38,7%
Образование и грижи за децата в ранна възраст (от 4 год. до възрастта за започване на задължителното образование)		86,6% ¹¹	89,3% ¹⁴	93,2% ¹¹	94,3% ¹⁴
Дял на 15-годишните със слаби резултати по:	Четене	39,4%	:	17,8%	:
	Математика	43,8%	:	22,1%	:
	Природни науки	36,9%	:	16,6%	:
Процент на заетост на наскоро дипломираните се (на възраст между 20 и 34 г., напуснали системата на образование между една и три години преди референтната година)	ISCED 3-8 (общо)	67,3%	74,6%	75,9%	76,9%
Участие на възрастните в процеса на учене през целия живот (на възраст между 25 и 64 год.)	ISCED 0-8 (общо)	1,7%	2,0%	9,2%	10,7%
Други контекстуални показатели					
Инвестиции в образование	Публични разходи за образование като процент от БВП	3,4%	4,1% ¹⁴	5,0%	4,9% ^{14,p}
	Разходи в евро стандарт на ISCED 1-2	€2 024	€2 178 ¹³	:	: ¹³
	покупателната способност за един студент в обществени и частни заведения ISCED 3-4	€2 122	€2 293 ¹³	:	: ¹³
	ISCED 5-8	€3 834	€4 104 ¹³	:	: ¹³
Преждевременно напуснали системата на образованието и обучението (на възраст между 18 и 24 год.)	Родени в страната	12,6%	13,5%	11,6%	10,1%
	Родени извън страната	:	:	24,9%	19,0%
Завършили висше образование (на възраст между 30 и 34 год.)	Родени в страната	26,8%	32,0%	36,7%	39,4%
	Родени извън страната	:	:	33,8%	36,4%
Процент на заетост на наскоро дипломираните се (на възраст между 20 и 34г., напуснали системата на образование между една и три години преди референтната година)	ISCED 3-4	56,6%	54,6%	69,7%	70,8%
	ISCED 5-8	78,5%	87,1%	81,5%	81,9%
Мобилност с учебна цел	Входяща мобилност на завършили (бакалавър)	3,9% ¹³	3,4% ^{14,e}	5,5% ¹³	5,9% ¹⁴
	Входяща мобилност на завършили (магистър)	2,7% ¹³	2,7% ^{14,e}	13,6% ¹³	13,9% ¹⁴

Източници: Евростат (за повече подробности вж. раздел 9); ОИСП (програма PISA).

Забележки: Данните са за претеглени средни стойности за ЕС, които включват различен брой държави членки в зависимост от източника; b = разбивка по последователни във времето серии; d = определението се различава, p = временни данни, u = ниска надеждност, 11 = 2011 г., 13 = 2013 г., 14 = 2014 г.

Допълнителна информация може да се намери в съответния раздел на том 1 (ec.europa.eu/education/monitor).

Графика 1. Положение по отношение на най-добрите резултати (външния кръг) и на най-слабите резултати (центъра)

Източник: Изчисления на ГД „Образование и култура“ въз основа на данни на Евростат (LFS 2015 г.) и на ОИСП (програма PISA 2012 г.).

Забележка: Резултатите варират между максимум (най-добрите резултати, представени с външния кръг) и минимум (най-слабите, представени с центъра на графиката).

2. Най-важните моменти

- България предприема първите стъпки в прилагането на Закона за предучилищното и училищното образование с приемането на поредица държавни образователни стандарти.
- Процентът на преждевременно напусналите училище се увеличи и показва големи регионални различия.
- От гледна точка на образователните резултати уязвими групи като ромите и учениците от селските райони се представят значително под средното равнище.
- Делът на завършилите висше образование продължава да се увеличава и беше въведен модел за финансиране, основано на резултатите, но продължават да са налице предизвикателства, включително недостатъчна приложимост на образованието на пазара на труда.
- Общите разходи на сектор „Държавно управление“ за образование продължават да са сред най-ниските в ЕС.

Каре 1: Препоръка в областта на образованието и обучението, отправена към страната в рамките на Европейския семестър за 2016 г.

В отправените към България препоръки в рамките на Европейския семестър за 2016 г. (Съвет на Европейския съюз, 2016 г.) се съдържаше препоръка в областта на образованието и обучението:

да увеличи предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите.

3. Инвестиране в образование за справяне с предизвикателствата, свързани с демографията и уменията

Общите разходи на сектор „Държавно управление“ в България за образование продължават да са сред най-ниските в ЕС. През 2014 г. те съставляват 4,1 % от БВП (под средната стойност за ЕС от 4,9 %) и 9,7 % от общите разходи на сектор „Държавно управление“¹. Въпреки че системата е недостатъчно финансирана на всички нива, правителството смята, че в относителни стойности разходите за образование ще намалеят в резултат на мерки за увеличаване на прозрачността и ефективността на разходите и за оптимизиране на училищната система. Конвергентната програма на България за 2016–2019 г. предвижда разходите за образованието да намалеят до 3,2 % от БВП през 2019 г. и до 8,7 % от общите публични разходи. Независимо от това, правителството обявява, че разходите за образование ще бъдат приоритет в бюджета за 2017 г. България вече въведе промени в модела на финансиране на всички равнища на образованието, включително използването на делегирани бюджети и единни стандарти на разходите от 2007 г. насам². По-нататъшното подобряване на формулата за финансиране е част от Закона за предучилищното и училищното образование. Накрая, наскоро бе въведено основано на резултатите финансиране на висшето образование (вж. раздел 6).

Броят на учениците намалява вследствие на демографските тенденции. През учебната 2015/2016 година общият брой на учениците и студентите е 1,24 милиона души, което е с 2,7 % по-малко от предходната година. Броят на учениците в предучилищното образование (-3,7 %) и

¹ Източник: Евростат, База данни за разходи на сектор „Държавно управление“ по функции (COFOG).

² Реформата доведе до икономии на средства и увеличения в заплатите на учителите (Световна банка, 2009 г.), но последните данни сочат, че резултатите не са еднозначни и че принципът на финансиране може да е ощетил учениците в неравностойно положение, произлизащи от уязвими групи (Световна банка, 2014 г.).

във висшето образование (-4,3 %) намаля, но остава стабилен в началния и прогимназиалния етап на основното образование. (Национален статистически институт 2016 г.).

Равнището на заетост (25—64 години) за хората със средно образование (ISCED 3—4) и с висше образование (ISCED 5—8) е близо до средното за ЕС³, но е значително по-ниско при тези, които нямат повече от начално или прогимназиално образование (ISCED 0—2). Недостигът на умения продължава да е предизвикателство, като повечето свободни работни места се отнасят до висококвалифицирани дейности, като мениджмънт, инженерство, медицински професии и ИТ. Има също и незадоволено търсене в някои сектори, като например туризма, търговията и текстила, за които е необходима по-ниска квалификация (Европейска комисия, 2014 г.).

4. Борба срещу неравенствата и насърчаване на социалното приобщаване

В противоречие с общата тенденция на ЕС процентът на преждевременно напускане на училище (ПНУ) в България се увеличава от 2011 г. насам, като през 2015 г. достигна 13,4 %. Делът на преждевременно напусналите училище показва големи различия между регионите, между селските и градските райони, както и по отношение на малцинствените групи. Процентът на ПНУ е нисък само в един регион, а именно Югозападния регион (5,7 %), който включва столицата София. В останалите пет региона този процент е над средния за страната, като достига 23,1 % в Северозападния регион.

Считано от учебната 2013/2014 година, за всички ученици в началното образование (1—4 клас) беше въведена целодневна учебна програма. Законът за предучилищното и училищното образование от 2015 г. предвижда по-широко прилагане на тази програма — до 7-ми клас. Неотдавна правителството определи целодневната учебна програма като една от основните мерки за подобряване на образователните резултати и за намаляване на броя на отпадащите от системата на образованието⁴. Освен това през 2013 г. България прие стратегия за намаляване на дела на преждевременно напусналите училище. В междинните доклади за оценка на нейното изпълнение се посочва известен напредък в постигането на поетапните цели на стратегията, но все още предстои да бъде разработена система за ранно предупреждение. (Министерство на образованието и науката, 2015а)

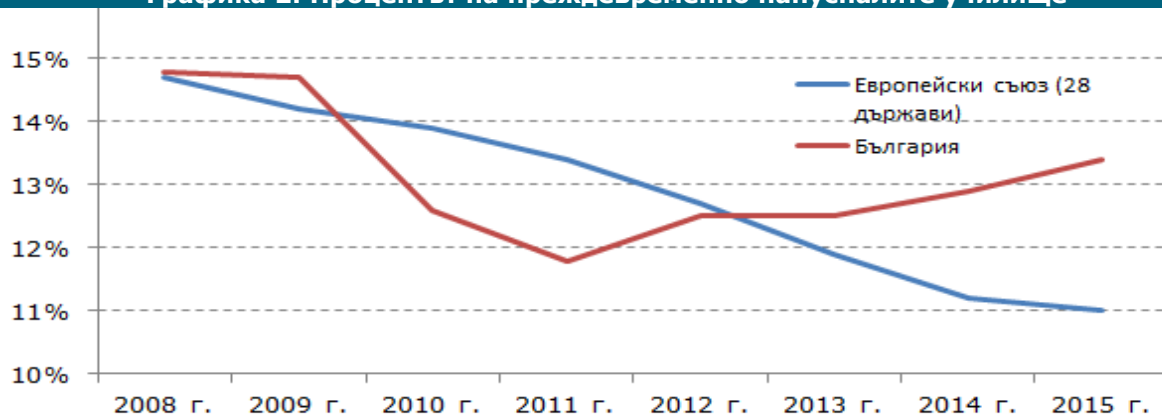
Погледнато спрямо определената в програмата PISA взаимовръзка между социално-икономическия статус на учениците и средния социално-икономически статус на училищата, от Европейския съюз в България се отчита най-голямото неравенство при възможностите за образование и най-голямата социална стратификация (Световна банка, 2014 г.). В същото време съществуват различия в качеството на образованието между елитните училища в регионалните центрове и професионалните училища в малките градове.

Делът на децата в системата за образование и грижи в ранна детска възраст (от четиригодишна възраст до задължителната училищна възраст) остава под средния за ЕС (94,3 %), но се увеличава и през 2014 г. достигна 89,3 %. От 2012/2013 г. насам беше въведена задължителна двугодишна предучилищна учебна програма. На децата от райони, в които няма детски градини, се предоставя безплатен транспорт в рамките на общината или до съседна община.

³ През 2015 г. ISCED 0—2: 40,3 % спрямо средна стойност за ЕС от 53,2 %; ISCED 3—4: 73 % спрямо средна стойност за ЕС от 73,9 %; ISCED 5—8: 84,9 % спрямо 84,1 %.

⁴ Актуализирана средносрочна бюджетна прогноза за периода 2016—2018 г. (Мотиви към законопроекта за държавния бюджет на република България за 2016 г.).

Графика 2: Процентът на преждевременно напусналите училище

Източник: Съставено от Европейската комисия по данни на Евростат. Код за онлайн данни: *edat_ifse_14*

Като цяло процентът на записаните, процентът на завършилите и образователните резултати на групите в неравностойно положение продължават да са значително под средните за страната. Социално-икономическият статус оказва силно въздействие върху образователните възможности. Съществуват значителни регионални различия по отношение на участието и резултатите, и между градските и селските райони. Езикът често е пречка за децата от ромски произход. Това води до по-ниски образователни резултати и стеснен достъп до качествено образование. Други пречки са скритите разходи за образование, лошата инфраструктура, недостатъчният брой на детските градини (в градовете), липсата на обучен персонал, необходимостта от по-добро сътрудничество с родителите и НПО.

Данните от националното преброяване от 2011 г. сочат, че 93 % от ромите нямат завършено средно образование спрямо 30 % от етническите българи. Данните също така показват, че почти една четвърт от ромските деца на възраст между 7 и 15 години са извън образователната система (Европейска комисия, 2016 г.). Делът на тези, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение⁵ (на възраст между 16 и 24 години), е много висок (61 %) сред ромите (Агенция на Европейския съюз за основните права, 2014 г.). Делът на преждевременно напусналите училище е по-висок сред децата от ромски произход, а около 26 % от ромските деца получават образование в сегрегирани на практика училища, както се посочва в Индекса за ромското включване (2015 г.). В доклада от 2015 г. за изпълнението на националната стратегия за интегриране на ромите (2012–2020 г.) се посочва необходимостта от по-силен политически ангажимент, придружен от засилено сътрудничество между различните равнища на публичната администрация и други заинтересовани страни, от систематичен мониторинг и от прилагането на интегрирани мерки. Продължават да съществуват предизвикателства по отношение на дискриминацията, отрицателните стереотипи и социално-икономическите и културните фактори, които допринасят за маргинализирането.

Необходими са и повече усилия в посока мерки за премахване на сегрегацията и межкултурно образование в етнически смесена среда. Образователната интеграция на децата и младите хора от групи в неравностойно положение отчетливо присъства в няколко наскоро приети стратегии и законодателни акта, по-специално в Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015–2020 г.), в която са заложили четири стратегически цели: i) пълноценна социализация на деца и ученици от етническите малцинства; ii) гарантиране на равен достъп до качествено образование за децата и учениците от етническите малцинства; iii) утвърждаване на интеркултурното образование като неотменна част от процеса на модернизация на българската образователна система; и iv) съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства. Приемането на стратегията (и на нейния план за действие) е положителен знак за непрестанно политическо внимание към интегрирането на ромите от страна на Министерството на образованието. Въпреки това, като се има предвид, че не е

⁵ Млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение.

предвиден допълнителен бюджет за нейното прилагане⁶, е от още по-голямо значение да се гарантира съгласуваност между Стратегията, новите образователни стандарти и програмите в областта на образованието, финансирани от Европейския социален фонд.

5. Модернизиране на училищното образование

Българската образователна система се характеризира с ниско качество (според оценката на програмата PISA от 2012 г.), остарели учебни програми и неравенство между учениците в различните видове училища. За да отговори на тези предизвикателства, България предприе важна образователна реформа чрез приемането на Закон за предучилищното и училищното образование, който влезе в сила през август 2016 г. В новия закон образованието се определя като национален приоритет и се въвеждат поредица от промени в образователната система (вж. каре 2). Като първа стъпка от прилагането на закона бяха приети няколко държавни образователни стандарти, например стандартите за предучилищното образование, за учебната програма, за усвояването на българския книжовен език и за учебниците. Разработват се нови учебни програми по общите предмети, които постепенно ще влизат в действие. Предстои да бъдат одобрени и други образователни стандарти, заложи в реформата, като стандартите за професионална квалификация, приобщаващо образование, оценка на резултатите от обучението, инспекция на детските заведения и училищата, финансиране на институциите или междуклтурно образование.

Допълнителни предизвикателства за българската училищна система са свързани с относително ниската привлекателност на учителската професия и трайната тенденция на застаряване на преподавателския състав⁷. България прилага също и Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014–2020 г.) с цел да се създадат условия за привличане на млади специалисти в предучилищното и училищното образование и да се подобри задържането на учителския персонал. Целта на тази стратегия е да се създаде рамка за националните политики за образованието, обучението и кариерното развитие на педагогическия персонал, като по този начин се подобри качеството на образованието. Заплатите на учителите бяха увеличени с 12,6 % през октомври 2015 г.

Каре 2: Промени, въведени със Закона за предучилищното и училищното образование

1. Нова образователна структура и нови видове училища

През учебната 2016/2017 година влезе в сила нова структура. Училищната система ще се състои от начален етап на основно образование (I – IV клас), прогимназиален етап на основно образование (V – VII клас), първи гимназиален етап (VIII – X клас) и втори гимназиален етап (XI и XII клас). Основното образование ще се завършва в края на VII клас, а не в края на VIII клас. Училищното образование ще продължи да бъде задължително до 16-годишна възраст. Реформата въвежда понятието „обединени училища“ (I–X клас). На практика до края на май 2017 г. общинските съвети трябва да решат дали някои основни училища в техните общини следва да бъдат трансформирани в училища, предлагащи обучение за I–VII клас, или в „обединени училища“, предлагащи обучение за I–X клас.

2. По-голяма автономия за училищата

Така наречените „иновативни училища“ ще разработват и прилагат новаторски учебни методи, за да бъдат по-подходящи за учениците със специални дарби, които се нуждаят от не толкова стандартен подход. Училищната автономия е укрепена на всички равнища на процесите на преподаване и разработване на учебни програми, за да допринесе за тяхната по-добра адаптация към потребностите и интересите на учениците. На детските градини се предоставя пълна автономия по отношение на организацията на работа, стратегията за развитие, разпределението на учебното време и избора на образователни книги.

⁶ Освен скромни бюджет за Центъра за образователна интеграция на децата от етническите малцинства.

⁷ Учителите в България като цяло са по-възрастни, отколкото в повечето други страни, обхванати от проучването TALIS (47,4 години в сравнение със средна възраст от 42,9 години в проучените държави), (ОИСП, 2014 г.).

3. Акцент върху приобщаващото образование

На учениците със специални образователни потребности, а така също и на учениците, изложени на риск или страдащи от хронични заболявания, ще се предоставя индивидуална подкрепа, основаваща се на оценка на случая (включително индивидуални учебни планове и програми). Законът забранява обособяването в паралелки на децата със специални образователни потребности или според етническата им принадлежност. Освен това до август 2017 г. училищата, занимаващи се с ученици със специални потребности, ще бъдат трансформирани в центрове за подкрепа на личностното развитие. Наред с подкрепата относно задължителните образователни програми учениците в тези центрове ще получават подкрепа и чрез специални дейности, като например рехабилитационни дейности, диагностични и терапевтични процедури, психологическа подкрепа и професионално ориентиране. Тези центрове ще обхващат само ученици, които не могат да бъдат интегрирани в стандартните училища.

4. Субсидии за частни заведения за предучилищно и училищно образование

Частните учебни заведения могат да получават публично финансиране при определени условия: 20 % от местата трябва да бъдат неплатени и училищата трябва да начисляват такси за извънкласни дейности, които не се покриват от публичното финансиране.

5. Подобряване на мониторинга

Новосъздаденият Национален инспекторат по образованието ще извършва училищни инспекции и оценки на училищата и ще предоставя насоки относно качеството на училищното образование. В същото време всяко заведение за предучилищно и училищно образование ще назначава обществен съвет, съставен от заинтересованите страни, който да контролира образователния процес и управлението на училището.

Прилагането на реформата е в ход, но успехът зависи от ключови фактори като осигуряването на финансови средства и увеличаването на капацитета на национално, местно и училищно равнище. Ще бъде предоставена финансова подкрепа и от оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж за периода 2014—2020 г.“ с помощта на Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие (общо 701 милиона евро, включително националното съфинансиране).

6. Модернизиране на висшето образование

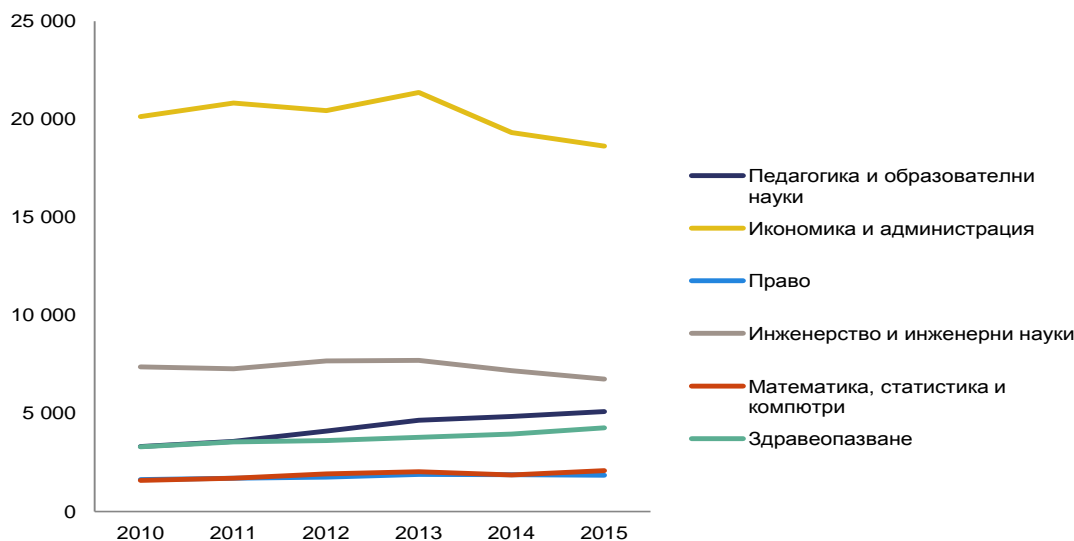
Делът на завършилите висше образование (на възраст от 30 до 34 години) достигна 32,1 % през 2015 г., което означава, че България е на път да достигне националната цел по стратегията „Европа 2020“ от 36 %. Съществува обаче значителна разлика между половете: процентът на завършилите висше образование при жените е с около 15 процентни пункта по-висок от този при мъжете.

Процентът на заетост при наскоро дипломиралите се висшисти⁸ се е увеличил значително, като възлиза на 87,1 % през 2015 г., и понастоящем надминава средното за ЕС равнище от 81,9 %. Това до голяма степен се дължи на подобряването на перспективите на пазара на труда. През 2015 г. с най-голям дял сред завършилите висше образование са изучавалите икономика и администрация — 29,7 %, следвани от социални и поведенчески науки (13,7 %), инженерство и инженерни професии (10,7 %), педагогика и образователни науки (8,12 %) и здравеопазване (6,81 %). С най-ниски дялове бяха завършилите компютърни науки (3,18 %), науки за живота (0,83 %) и математика и статистика (0,16 %) (Национален статистически институт, 2016 г.). Делът на завършилите висше образование в областта на социалните науки, стопанска дейност и право е един от най-високите в ЕС, но с тенденция към понижаване, а делът на завършилите висше образование в областта на природните науки, математиката и

⁸ Хората на възраст 20—34 години, които са завършили висше образование между една и три години преди референтната година.

информатиката, както и в областта на здравето и благосъстоянието, е един от най-ниските в ЕС, но се увеличава⁹.

Графика 3: Брой на завършилите висше образование по основни области (всички степени на висше образование)

Забележка: „Всички степени на висше образование“ обхваща професионална бакалавърска степен, бакалавърска степен, магистърска и докторска степен.

Източник: Собствени изчисления въз основа на данни от Националния статистически институт на Република България.

В Стратегията за развитие на висшето образование (2014—2020 г.) са посочени редица ключови предизвикателства, като например недостатъчно финансиране, недостатъчна приложимост на образованието на пазара на труда, недостатъчни връзки между обучението и научните изследвания, трудности при набирането на преподаватели и при тяхното професионално развитие, недостатъчни възможности за учене през целия живот, както и труден достъп до висше образование за уязвимите групи. Предизвикателствата по отношение на ниската приложимост на пазара на труда са свързани с несъответствието между уменията на завършилите висше образование и потребностите на пазара на труда, с недостига на кадри в областта на инженерно-техническите и педагогическата науки, ограничената връзка между учебните програми и пазара на труда, необходимостта от повече практическо обучение и недостатъчното професионално ориентиране (Министерство на образованието и науката, 2015б).

Съществуват и предизвикателства във връзка с качеството на българското висше образование и неговата съвместимост с европейската система за висше образование, дължащи се на методите за преподаване, които изостават от новите тенденции, на слабите научни резултати в някои области, на сложните и неефективни процедури за акредитация и оценяване на университетите, както и на недостатъчната изходяща и на слабата входяща мобилност на студентите.

За да се отговори на тези предизвикателства, Стратегията за висшето образование предлага поредица от мерки в рамките на седем цели: 1) подобряване на достъпа до висше образование и увеличаване на броя на завършилите висше образование; 2) повишаване на качеството на висшето образование; 3) създаване на устойчива и ефективна връзка между висшите учебни заведения и пазара на труда; 4) насърчаване на научните изследвания; 5) модернизация на системата за управление и ясно определение за висши учебни заведения; 6) увеличаване на финансирането на висшето образование и науката и 7) преодоляване на

⁹ По данни на Евростат (код за онлайн данни: *educ_uae_grad02*) през 2014 г. делът на завършилите висше образование лица в областта на природните науки, математиката и информатиката е 5 % (средното за ЕС равнище е 10 %), а делът на завършилите висше образование в областта на социалните науки, стопанската дейност и правото е 49 %.

отрицателните тенденции в професионалното развитие на преподавателите във висшите училища и създаване на стимули за тях.

В съответствие със Стратегията България наскоро въведе основан на резултатите модел на финансиране на висшите учебни заведения. През 2014 г. 14,6 % от държавното финансиране за държавните учебни заведения бяха разпределени въз основа на критерии, предназначени да оценяват качеството и приложимостта на образованието на пазара на труда. Този дял ще нарасне на 30 % през академичната 2016/2017 година, след което ще нараства с 10 процентни пункта всяка година, докато достигне 60 % през 2019/2020 г. Държавното финансиране вече няма да се основава предимно на броя на студентите, записани в дадена дисциплина, а ще се определя според конкретни критерии за качеството на обучението и съответствието с потребностите на пазара на труда, като например оценка на акредитацията и научноизследователските дейности и данни относно пригодността за заетост на завършващите висше образование, а така също и с оглед на социално-икономически приоритети. В този смисъл 32 специалности бяха определени като „приоритетни области“, а 12 други области са считани за „защитени“ (т.е. важни, но непривлекателни за кандидатите). Списъкът на приоритетните области включва математика, инженерни науки, биотехнологии, химия, енергетика, технология на храните, както и информатика, компютърни науки и технологии. И накрая, определените защитени специалности са предимно в областта на филологията (напр. корейстика, гръцка философия и японистика).

7. Модернизирание на професионалното образование и обучение и насърчаване на ученето на възрастни

Участието на учениците от горните класове на средните училища в професионалното образование и обучение (ПОО) е по-високо от средното за ЕС (52,4 % през 2013 г. спрямо 48,9 % средно за ЕС). Резултатите на пазара на труда (нива на заетост) на завършилите горната степен на средното ПОО са по-добри от тези на завършилите горната степен на средното общо образование, но остава под средното за ЕС (61,5 % спрямо 73 %). При все това качеството и привлекателността на ПОО, както и предоставянето на подходящи умения за допълнително обучение и за заетост продължават да бъдат недостатъчни. Продължават да бъдат предизвикателства недостатъчното финансиране, слабото сътрудничество със стопанския сектор, увеличаването на процента на отпадналите от училищната система и липсата на съгласувана система за оценка на качеството на ПОО (Сметната палата, 2016 г.). Участието на възрастни хора в учене през целия живот е на предпоследно място в ЕС (2 % през 2015 г. в сравнение със средно 10,7 % за ЕС). То се е увеличило с 0,4 процентни пункта от 2011 г. насам. Продължаващо професионално образование и обучение (ППОО), основано на проекти, се предоставя чрез Европейския социален фонд и чрез активни политики на пазара на труда, но то е доста разпокъсано.

Реформата от 2014 г. на Закона за професионалното образование и последващото законодателство проправят пътя към въвеждането на дуално образование в България. През академичната 2015/2016 година започна поредица от пилотни проекти в средните училища. Други нови мерки за ПОО включват план за действие (2015—2017 г.) на Стратегията за ПОО и наскоро приети изменения в законови и подзаконови нормативни актове/наредби за ПОО. Целта им е да се даде тласък на качеството, да се въведе учене в процеса на работа, да се адаптират учебните програми за професионално образование и обучение към нуждите на пазара на труда и да се разработи система за валидиране на резултати, постигнати чрез неформално и самостоятелно учене.

В годишните планове за действие на Стратегията за учене през целия живот (2014—2020 г.) се определят конкретни мерки за увеличаване на участието на възрастните с 5 % до 2020 г. и за разширяване на обхвата, включително като се обърне внимание на групите в неравностойно положение. В момента изпълнението на мерките е все още на ранен етап.

Напредъкът в реформите за ПОО и обучението за възрастни ще зависи от:

- конкретни скорошни действия и изпълнение;

- подобряване на многостепенното управление и засилване на сътрудничеството с бизнеса и социалните партньори, в т. ч. съвместни инициативи между училищата и бизнеса за учене в процеса на работа;
- интегриране на резултатите от пилотни проекти в образователната система;
- цялостна система за информация и мониторинг, както и механизми за обратна връзка, предоставящи информация за предоставянето на ПОО и на обучение за възрастни.

8. Източници

Съвет на Европейския съюз (2016 г.), Препоръка на Съвета от 12 юли 2016 г. относно Националната програма за реформи на България за 2016 г. и съдържаща становище на Съвета относно Конвергентната програма на България за 2016 г.,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0323&from=BG>

Сметна палата (2016 г.), Одитен доклад относно изпълнението на професионалното обучение за заетост, <http://www.bulnao.government.bg/bg/articles/download/9690/od-prof-obraz-270516.doc>

Европейска комисия (2014 г.), Проучване и анализиране на най-трудните за попълване свободни работни места на пазарите на труда в ЕС, справка за България, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12645&langId=en>

Европейска комисия (2015 г.), Обзор на образованието и обучението, справка за България, http://ec.europa.eu/education/tools/docs/2015/monitor2015-bulgaria_bg.pdf

Европейска комисия (2016 г.), Доклад за България за 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_bulgaria_bg.pdf

Агенция на Европейския съюз за основните права (2014 г.), Доклад относно образованието за 2014 г.: положението на ромите в 11 държави — членки на ЕС, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_bg.pdf

Доклад за наблюдение на изпълнението на стратегията за интегриране на ромите (2015 г.), <http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=7208>

Министерство на образованието и науката (2013 г.), Национална стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната система (2013 — 2020 г.), http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/strategies/documents/strategy_napusnali_obr_sistema_2013-2020.pdf

Министерство на образованието и науката, Междинен доклад за изпълнението на стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2015а), <http://www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=8385>

Министерство на образованието и науката (2015б), Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014—2020 г., <http://www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=7474>

Министерство на финансите (2015 г.), Актуализирана средносрочна бюджетна прогноза за периода 2016—2018 г. (Мотиви към държавния бюджет на Република България за 2016 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=958>

Министерство на финансите (2016 г.), Конвергентна програма на Република България, 2016—2019 г., http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cp2016_bulgaria_bg.pdf, Национален статистически институт (2016 г.), Образование в Република България, <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/education2016.pdf>

ОИСР (2013 г.), Резултати от PISA 2012 г.: What Students Know and Can do. Student Performance in Mathematics, Reading and Science (Volume I) (Какво знаят и могат да правят учениците. Резултати по математика, четене и природни науки на учениците (Том I), <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-I.pdf>

ОИСР (2014 г.), TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning, Paris (Резултати от TALIS 2013 г.: Международни перспективи на преподаването и ученето, Париж): Публикация на ОИСР, Справка за България, <https://www.oecd.org/edu/school/TALIS-Country-profile-Bulgaria.pdf>

Световна банка (2009 г.): Bulgaria: Improving the quality and relevance of education for all Education (България: Подобряване на качеството и приложимостта на образованието за всички). Секторни реформи Документ относно политиката,
<http://documents.worldbank.org/curated/en/2009/09/16280972/bulgaria-improving-quality-relevance-education-all>

Световна банка (2014 г.), How can Bulgaria improve its education system? An analysis of PISA 2012 and past results (Как България може да подобри своята образователна система? Анализ на PISA от 2012 г. и предишни резултати)
<http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/09/20278281/can-bulgaria-improve-education-system-analysis-pisa-2012-past-results>

9. Приложение. Източници за основните показатели

Показател	Евростат (код за онлайн данни)
Преждевременно напуснали системата на образованието и обучението	edat_ifse_02 + edat_ifse_14
Завършили висше образование	edat_ifse_03 + edat_ifs_9912
Образование и грижи за децата в ранна възраст	educ_uoe_enra10
Процент на заетост на наскоро завършилите висше образование	edat_ifse_24
Публични разходи за образование като процент от БВП	gov_10a_exp
Разходи за един студент в обществени и частни заведения	educ_uoe_fini04
Мобилност с учебна цел	educ_uoe_mobg03
Участие на възрастните в процеса на учене през целия живот	trng_ifse_01

Коментари и въпроси по настоящия доклад може да се изпращат по електронна поща на:
Alexandra TAMASAN
alexandra.tamasan@ec.europa.eu
или
EAC-UNITE-A2@ec.europa.eu

